

EGY LASSAN NEGYVENÉVES MŰEMLÉK

Sáros László György DLA

Makovecz Imre egyik legelső ikonikus köz-épülete, a sárospataki „A Művelődés Háza és Könyvtára” műemléki védelmet nem mostanában kapott. Nem ám. Azt még 2013 telén kapta. Ez pontosan így hangzik: Az épület a 70/2013. (XII. 16.) BM rendelet 24. §-a(1)-(4) bekezdései szerint műemlék. Ez az alábbiakban jelenik meg:

(1) „Műemlékké nyilvánítom a Sárospatak (Borsod-Abaúj-Zemplén megye), Eötvös utca 6. számú, 267 helyrajzi számú ingatlant.

(2) A védetté nyilvánítás célja az 1977–1983 között Makovecz Imre tervei alapján, organikus stílusban épített művelődési ház és könyvtár építészeti, belsőépítészeti és iparművészeti értékeinek megőrzése.

(3) Az örökségvédelmi bírság szempontjából a műemléket II. kategóriába sorolom.

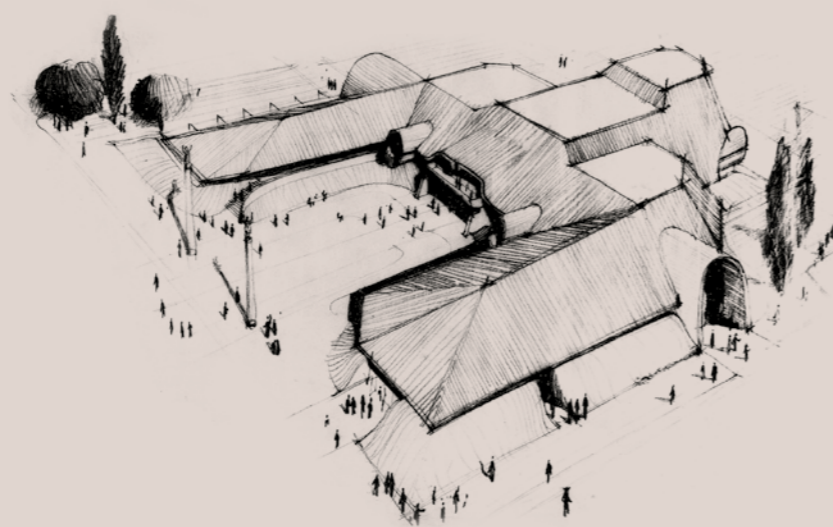
(4) Műemléki környezetnek a Sárospatak, 268 helyrajzi számú ingatlant jelölöm ki.

Ezzel most már minden tudható, szóval az is, hogy a ház már kilenc évvel ezelőtt lett műemlék. Azaz harmincéves korában. Azzal én most nem vitatkozom, hogy mit jelent a rendelet megfogalmazásában az *organikus stílus*?

Bodonyi Csaba nemrég egy „Aktuális dilemmák, kérdések” című dolgozatában azt írta: „Mi a műemléki és építészeti szemléletben a »befejezett múlt« és a »folyamatos múlt« – nyelvtanból ismert fogalmainak, s azok különbségének értelmezése?”

Kérem, ebből a nézőpontból azt kell mondjam, hogy ez esetünkben a még majdhogynem el se kezdett múlt. Ezzel a lassan még nincs is negyven évvel.

Hogy is kellett ennek nekikezdeni? Mint általában másnak. Fel kellett mérni. Már csak azért is, mert találtunk olyan tervlapot, amin Makovecz Imre ceruzás megjegyzését lehetett látni, nem idézve, hogy na ezzel is mit csináltatok. És minekutána 35 éve a megvalósulási terv

▲ Makovecz Imre rajza

még nem volt az építészársadalom kívánatos komfortérzetének része, ajánlatos volt a felmérés. Szóval, azzal kezdtük. Álljon itt az aranyos, megszállott kolléga neve is, Csibi Zoltánnak hívják.

A feladat kezdetének másik nehéz pontja volt a tervezési program összeállítása, amibe a Házat „vivő” vezetés bennünket is bevont. A program elkészülte kapcsán nem is az eredményt tartom a legfontosabbnak. Az a munka, amit a Ház igazgatóasszonya, Csatlósné Komáromi Katalin és Sajószegi Gábor főmunkatárs alakítottak ki, számomra példaértékű. Ami a Ház eredeti, ám mostanra megmutatkozó hiányosságainak kiküszöbölésére tett javaslatokat jellemzi, nem egyéb, mint a türelem, a szorgalom, a találékonyság és a lenyűgöző munkabírási. Hogy jön mindez egy műemlék épület megújulásának ismeretetéséhez? Egyszerűen. Ők voltak a Ház gazdái. Vagy így nagy „G”-vel, Gazdái. E nélkül nem megy. Vagy tudom más-ként is mondani. Ők a Ház Részei. Nélkülük sehol sem lennénk.

Bodonyi Csaba előbb citált kérdéséhez képezt kaptam persze keményebb kérdést is. „És mondja, volt fakutatás?” Nem, az nem volt. Mert a házat már építése korából is ismertem. Mondjuk téglára. A nem is akármilyen minőségű téglára. Elképesztő, hogy miből kellett/lehetett az idő tájt építeni. Nem véletlenül mondom: akkoriban nekünk a lan-

gyos vizet is ki kellett találni. Az építészeti fényképek között azért különösen drámaiak a téglafalakról készültek. Társai voltak minden rezdülésében. Imre (bocsáttassék meg nekem, első fogadott tanítványának, hogy keresztnevével szólítsam) azt gondolta, hogy a házat, ha üres, teleülnek az angyalok. Ezt lehessen látni kívülről is, és ha üres a nagyterem, hát belülről is. A nézőtér és az előtér ezen össze- és átláthatóságát pedig a retinán látjuk. Pontosán ott, ahol ezt a Szabó Marianne jóvoltából elhelyezett szemeken át érzékeljük. Az üvegfalba préselve. Amelyek aztán kiülnek a ház homlokzatára, adva annak szemeket és arcot. Mert, ha Makovecz épületeiről beszélünk, akkor kimondható, hogy az antropomorf formálás már itt megjelent.

Készült *Építéstörténeti Tudományos Dokumentáció*. Mint minden műemlék esetében. Helyiségkönyvvel és értékléptárral, törzsszámmal és azonosítóval. Paál József és Szepesi Ákos kollégák alapos és részletes munkájával.

Ha az ember akár csak ezt végigolvassa, rádöbben(het), hogy itt nem is a Házzól van szó. Pontosabban a Ház kapcsán kell arról a Kormányhatározatról beszélni, ami Makovecz Imre szellemi öröksége támogatására született. Sajnos, nem tudok sehol máshol hasonlóról. Ám én most a világról beszélek. Senki életműve ilyen kiemelt megbecsülésben és támogatásban eddig nem részesült. Amúgy ez az épület és addig megépült többi műve nemzetközi elismertséget is hozott Makovecz Imre számára. Oskó Judit hozott hírt arról, hogy az UIA 1985-ös kairói kongresszusán az Építészeti Kritikusok Nemzetközi Társasága (mert ilyen is van ám!) az alkotót a világ tíz különleges, vitára leginkább érdemes építészé közé választotta. Ekkor a Ház már két éves. Azt is tudjuk, hogy már el-

készültek sok vitát váltott ki. Lehetett nem szeretni, lehetett szeretni. Egyet nem lehetett; szó nélkül hagyni. Az itt látható képek sok mindenről szólnak, legkivált arról a teljesen új szemléletről, gondolkodásmódról, és persze formálásról, amit nem lehetett nem észrevenni. Végül is Makovecz Imréről van szó, pontosabban építészeti zsenijéről.

Beszélnünk kell arról a két alkotótársról is, akikkel annyi, de annyi épületben dolgoztak együtt. Örökös belsőépítészéről, Mezei Gáborról és Makovecz Imre feleségéről, Szabó Marianne-ról beszéllek. Társai voltak minden rezdülésében. Imre (bocsáttassék meg nekem, első fogadott tanítványának, hogy keresztnevével szólítsam) azt gondolta, hogy a házat, ha üres, teleülnek az angyalok. Ezt lehessen látni kívülről is, és ha üres a nagyterem, hát belülről is. A nézőtér és az előtér ezen össze- és átláthatóságát pedig a retinán látjuk. Pontosán ott, ahol ezt a Szabó Marianne jóvoltából elhelyezett szemeken át érzékeljük. Az üvegfalba préselve. Amelyek aztán kiülnek a ház homlokzatára, adva annak szemeket és arcot. Mert, ha Makovecz épületeiről beszélünk, akkor kimondható, hogy az antropomorf formálás már itt megjelent.

Makovecz Imre szellemi örökségének fenntartása és Házána műemlék volta így együtt igazi ígéret arra, hogy ez a kincsünk még sokáig fennmarad. A Kormányhatározat a Családnak és a Makovecz Imre Alapítványnak is teret engedett. Merőben új, de kikerülhetetlen és dicséretes, hogy a Család és az Alapítvány felkért három építész, akik a ké-

szülő munkákba betekinhetnek azért, hogy megbizonyosodjanak arról, vajon a készülő munkák mennyire követik Makovecz Imre elveit, formálását, anyaghasználatát? Esetünkben néhai Kampis Miklós Kossuth-díjas építész, Makovecz Imre régi barátja és „fegyvertársa” segítette munkánkat.

Egy dologra azonban példánk – azt hiszem – remek illusztráció. Arra feltétlenül, hogy lássuk már be végre a nyilvánvalót. A műemléket nem a kora határozza meg. A műemléket nem a stílusa minősíti. A műemlék az értékről szól. Építészeti, kulturális, művészi, emberi értékekről. Ezt kell felfedezni, felismerni és foggal-körömmel védeni. Mert, ha nem, úgy kiteszük magunkat az egyik fő bűnnek, a mulasztásnak. Őszintén sajnálom, hogy ha valaki itt tőlem egy szabatos tervismertetőt várt, mert azt tényleg nem kap most. Ám erről egy egész könyv készül.

De szólok még a Kormányhatározat elveinek rangsoráról is. E szerint: négy, feltétlenül vizsgálandó területe van a felújításnak:

- a tetők
- a falak
- az ablakok és ajtók
- (vájtszemű szakmaiaknak a nyílászárók)
- és a padlók vizsgálata.

Na meg a működtetéshez szükséges installáció. Az épületgépészet (fűtés és klíma, hideg-meleg vízszolgáltatás, csatorna és csapadékvíz-elvezetés), a villamosság, a színháztechnológia, miegyéb. És a közlekedés akadálymentesítése. Na, meg a környezet.

Ez így rendben is lenne, ám én azt mondtam, hogy ne csak a környezetet tegyük alkalmasabbá, de a Házból folyó tevékenységet is. Mert Makovecz munkásságához nem csak a házak tartoznak. Oda sorjáznak azok a faluházak, gyülekezeti terek, közösségi tereket adó építmények, ahol a tevékenység megszervezése – ma persze programalkotásnak mondjuk –, amiért az egészet tenni volt érdemes. Makovecz „küldetése” valójában ezektől (is) nagy. Mert az építés drámájának manifesztumába ezek mind, mind beletartoznak, ahogyan Ő a mi életünknek már mindig is része lesz. És ez jó. Nagyon jó.

Végül álljon itt Makovecz Imrének, mondjuk üzenete a pataki szemekről: „Ha a Művelődés Házána előcsarnokából benézünk a nagy nézőtérre és nincsen elhúzva a függöny, átlátunk a két szemem keresztül a belsőbe, akkor a székeknek a kontúrjai olyanok, mint-ha ülnének benne emberek. Ezt a képet úgy kell nézni mindenkinek – és most a patakiaknak mondom ezt, amit mondom – mintha eleink ott ülnének és egy régen eljátszott zindarabot néznének a fantasztikusan feldíszített színpadon, ahol a református történelem ott van, ott vannak a pataki várnak a vitézei, ott van a Bodrogbá fulladt törököknek a világa, ott van az egész pataki történelem. Ez Mezei bútorának is köszönhető, mert oda van megidézve egy csomó ember, aki nem ül ott. Az pedig a múlt, ... vagy a jövő?!”

Sáros László György DLA
c. egyetemi tanár, Ybl-díjas építész, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja

A NEARLY FORTY-YEAR-OLD MONUMENT

In this article, architect László Sáros presents the renovation of the House of Culture in Sárospatak, a building listed in 2013. Recalling the process of construction, he emphasizes the importance of the work done by co-designers and interior designers Marianne Szabó and Gábor Mezei and argues that the defining merits of monuments are not age or style, but their architectural, cultural, artistic and human values.